

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Національна бібліотека України для дітей

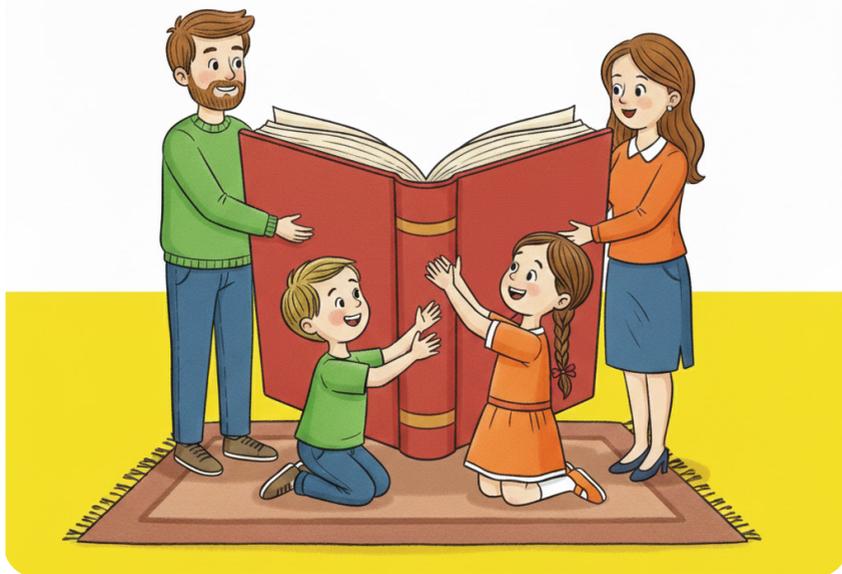
ЧИТАЮ Я І ВСЯ МОЯ СІМ'Я: СІМЕЙНІ ПРАКТИКИ ЧИТАННЯ КНИЖОК

Інформаційна довідка
за результатами локального експрес-дослідження

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Національна бібліотека України для дітей

Читаю я і вся моя сім'я: сімейні практики читання книжок

**Інформаційна довідка
за результатами локального експрес-дослідження**

Київ — 2025

УДК 027.625:001]:028(477)

Ч - 69

Відповідальна за випуск А. І. Гордієнко
Укладач: Є. Ю. Лідерман
Літературний редактор О. А. Кадькаленко

Читаю я і вся моя сім'я: сімейні практики читання книжок : інформаційна довідка за результатами локального експрес-дослідження / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Є. Ю. Лідерман ; літ. ред. О. А. Кадькаленко. — Київ : НБУ для дітей, 2025. — 24 с.

Ця аналітична довідка представляє узагальнені результати локального експрес-дослідження, метою якого було виявлення особливостей сімейного читання у родинах з дітьми-користувачами НБУ для дітей віком 6-14 років, а також визначення ролі бібліотеки у цьому процесі. На основі отриманих даних сформульовано ключові висновки з метою популяризації читання та його підтримки в умовах сучасних викликів та трансформацій.

© Національна бібліотека України для дітей, 2025

I. ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасному стрімко цифровізованому світі, де гаджети, соціальні мережі, стрімінгові сервіси й відеоігри активно змагаються за увагу дитини, традиційне читання нерідко поступається місцем швидкому споживанню контенту. Проте саме читання залишається базовою навичкою і потужним інструментом розвитку особистості – інтелектуального, емоційного, мовного та етичного. Воно формує критичне мислення, емпатію, уяву й ціннісні орієнтири, які є опорою в мінливому світі.

Підтримка культури читання визнана в Україні одним із ключових гуманітарних пріоритетів. Адже саме книга та читання становлять основу подальшого розвитку конкретної особливості і суспільства в цілому. Про це наголошується у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 3 березня 2023 р. № 190-р Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки.

Особливе місце в цьому процесі посідає сімейне читання. Це не лише спільне проведення дозвілля, а й глибока форма емоційної, комунікативної та ціннісної взаємодії між поколіннями. Саме в родинному колі дитина вперше дізнається, що книга – це цікаво, безпечно, змістовно й важливо. Спільне читання формує читацькі звички, підсилює внутрішню мотивацію, збагачує словниковий запас, сприяє емоційній стабільності. Відомий освітній діяч **Василь Сухомлинський** зазначав: **«Читання – це світло розуму, яке найкраще запалюється в родинному колі».**

Водночас, у сучасному суспільстві, що переживає великі соціокультурні зрушення – війну, зміну способу життя, вплив цифрових технологій – постає потреба оновленого, емпірично обґрунтованого розуміння читацьких практик українських родин. Актуальні відповіді на запитання: «Чи читають сучасні родини разом?», «Які жанри та формати обирають?», «Яку роль відіграють у цьому процесі бібліотеки?» є критично важливими для розробки ефективних стратегій популяризації читання серед дітей.

Саме тому експрес-дослідження **«Читаю я і вся моя сім'я: сімейні практики читання книжок»**, ініційоване центром дослідження книги та читання Національної бібліотеки України для дітей, є вчасною, актуальною та перспективною ініціативою. Його мета – вивчити стан і особливості сімейного читання в українських родинях з дітьми віком до 14 років, зосередившись на таких аспектах: мотивація до читання; частота та умови спільного читання; жанрові й форматні уподобання; бар'єри для підтримки читацьких практик; роль батьків і бібліотек у цьому процесі; вплив цифрових технологій; наявність читацьких традицій.

Дослідження має не лише аналітичну, а й практичну цінність. Його результати стануть надійною основою для створення цільових програм підтримки сімейного читання; розробки методичних порад для бібліотек; оновлення читацьких заходів у межах стратегій культурної політики; кращого розуміння потреб та очікувань родин.

Таким чином, це дослідження – не просто збір даних. Це крок до глибшого розуміння ролі родини у формуванні читацької культури дитини, до розширення співпраці між бібліотеками, родинами та освітніми закладами. Це крок у майбутнє, де книга знову стає точкою дотику між поколіннями – не як обов'язок, а як цінність.

II. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

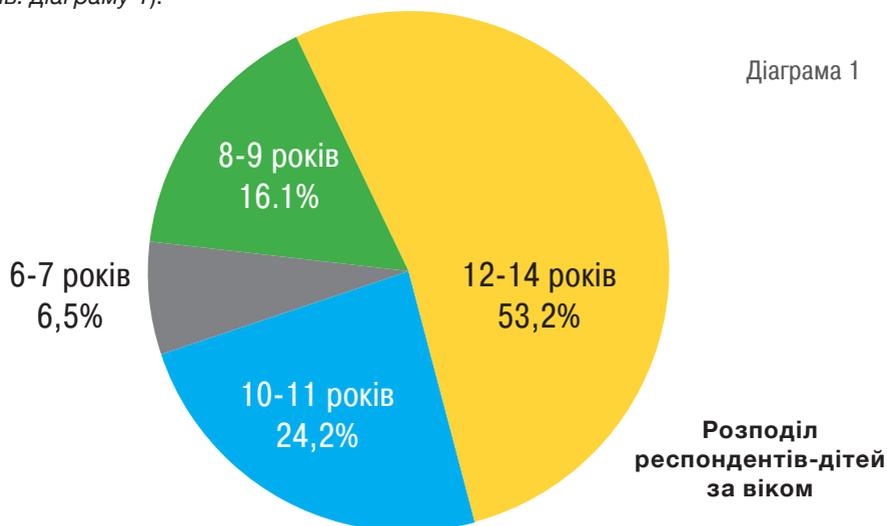
Опитування проводилося серед двох основних груп учасників: дітей віком від 6 до 14 років, які активно відвідують бібліотеки (або беруть участь у масових заходах), та їхніх батьків (або опікунів). **Усього було зібрано 101 анкету, з яких 62 заповнили діти, а 39 – батьки.**

За підсумками дослідження, результати анкетування дітей такі.

1. Віковий склад респондентів. Перше запитання анкети дало змогу визначити розподіл юних читачів, що взяли участь у дослідженні, за віком:

- 6-7 років – 6,5% від загальної кількості;
- 8-9 років – 16,1%;
- 10-11 років – 24,2%;
- 12-14 років – 53,2%.

Отже, найбільше анкет надійшло від дітей віком 12-14 років – це понад половина всіх учасників опитування (53,2%). Такий розподіл свідчить про те, що саме підлітки найбільш активно взаємодіють із бібліотеками – відвідують їх, беруть участь у подіях, читають книги. Це важлива інформація для бібліотекарів, адже під час планування нових програм, заходів чи книжкових добірок варто враховувати інтереси саме цієї вікової категорії (див. діаграму 1).

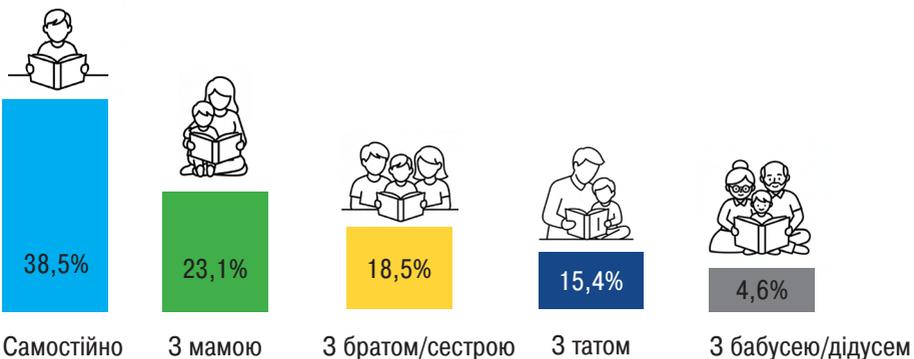

2. Наступне запитання «**З ким ти читаєш книжки вдома?**» дозволило визначити коло осіб, з якими діти розділяють радість читання у родинному колі. Найчастіше діти читають книжки вдома самостійно (38,5% згадувань), що вказує на формування індивідуальної читацької звички. Серед спільних читань лідирує читання з мамою (23,1%), далі йдуть читання з братом/сестрою (18,5 %) та з татом (15,4%). Читання з бабусею чи дідусем є найменш поширеним варіантом (4,6%).

Приємно відзначити, що жодна дитина не обрала варіант «Не читаю вдома», тобто всі учасники опитування у тій чи іншій формі залучені до домашнього читання (див. діаграму 2).

Діаграма 2

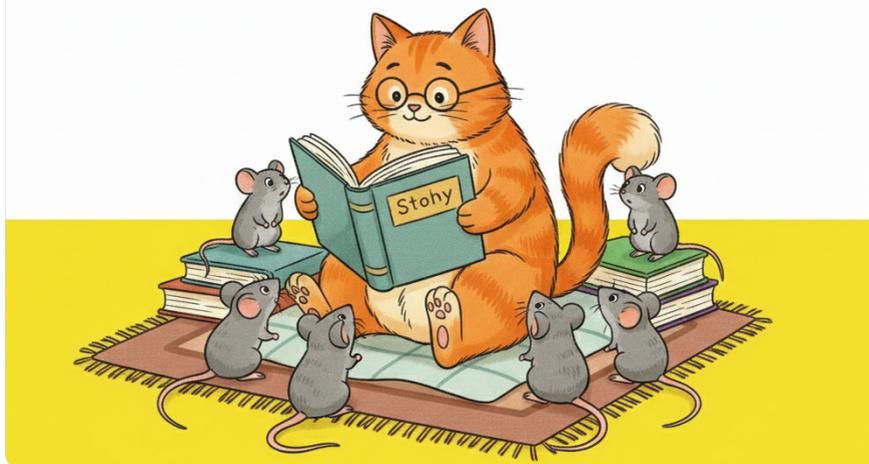

3. Для розуміння регулярності сімейного читання респондентам поставили запитання щодо частоти спільних читань – «**Як часто ви читаєте разом?**». Найчастіше діти зазначають, що читають разом **кілька разів на тиждень** (41,9%). Помітна частина респондентів читає разом **рідко** (19,4%) або **ніколи** (14,5%), що може свідчити про наявність бар'єрів для сімейного читання. Втім, **щоденне читання** практикує лише 11,3% дітей, а ще 12,9% читають **раз на тиждень** – ці показники вказують на **обмежену сталість** читацької традиції у багатьох родинах. Це може свідчити про наявність бар'єрів для спільного читання: нестача часу, зниження мотивації, відсутність відповідної традиції або уваги з боку дорослих.

Ці дані підтверджують потребу в додатковій підтримці сімейного читання з боку бібліотек, освітніх та культурних установ (див. *діаграму 3*).

Діаграма 3

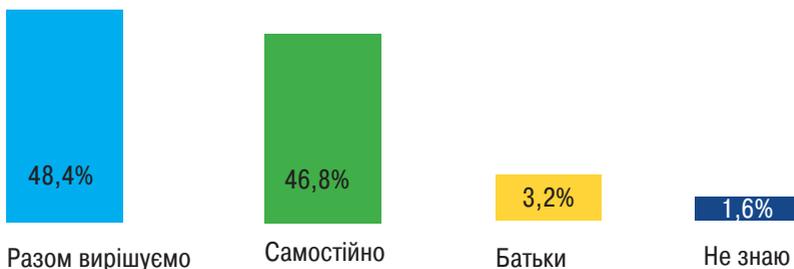

4. Важливим аспектом сімейного читання є процес вибору літератури. **«Хто зазвичай обирає книжку для читання?»** – це запитання допомогло з'ясувати рівень залученості дитини до цього процесу. Результати анкетування свідчать про високий ступінь співучасті дітей у виборі літератури. Майже половина респондентів обирають книги разом із батьками (48,4%), а ще 46,8% дітей роблять це самостійно. Натомість, ініціатива суто від батьків виявилася мінімальною – лише 3,2% випадків. При цьому, лише 1,6% респондентів відповіли «Не знаю», що може свідчити про нечітке усвідомлення процесу вибору або його відсутність у власній практиці.

Загалом ці результати демонструють, що у багатьох українських родинах діти активно залучені до вибору книг, і це сприяє формуванню їхніх читацьких смаків, інтересів і внутрішньої мотивації до читання (див. діаграму 4).

Діаграма 4

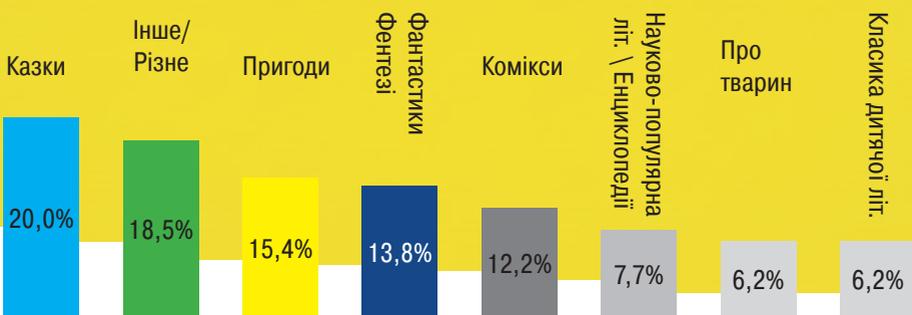
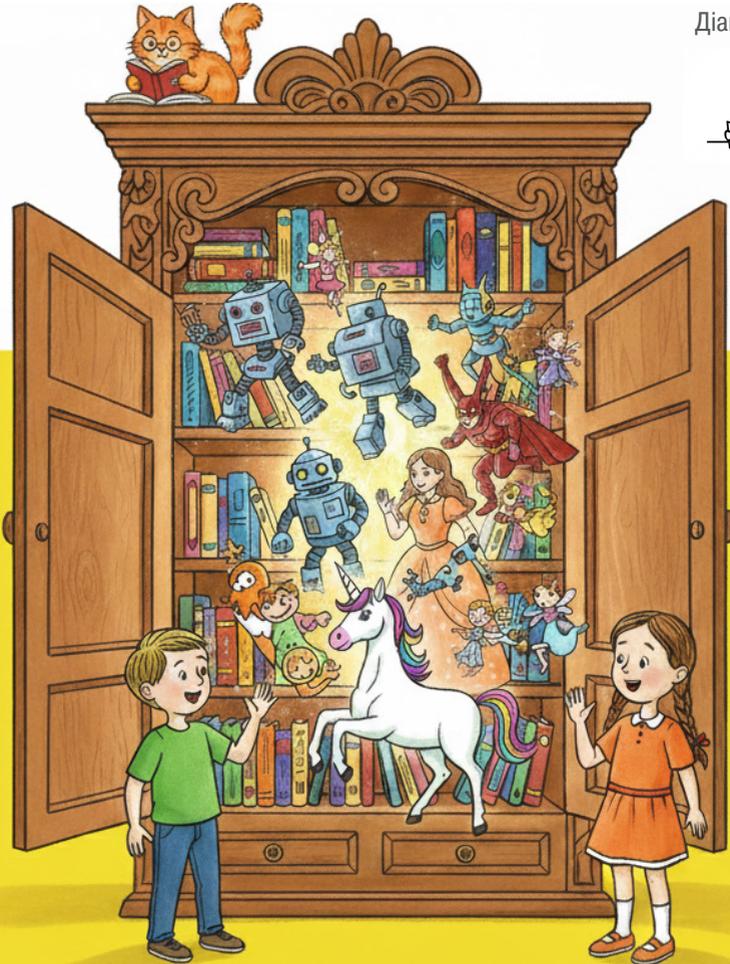

5. **«Які книжки вам подобається читати разом?»** – це відкрите запитання анкети дало змогу виявити конкретні жанрові та тематичні уподобання респондентів. Серед читацьких пріоритетів дітей лідируючі позиції, як і раніше, традиційно посідають **казки** (20,0%) та **пригоди** (15,4%), що підкреслює їхню незмінну привабливість для дитячої уяви та прагнення до захоплюючих сюжетів. Помітний інтерес до **фантастики/фентезі** (13,8%) та **коміксів** (12,2%) свідчить про вплив сучасного медіапростору та потяг до візуального контенту й уявних світів, де можливі надзвичайні події та герої. **Науково-популярна література та енциклопедії** (7,7%) демонструють стійку цікавість дітей до пізнання світу, пошуку відповідей та розширення кругозору. Значну частину вподобань також складають книги **про тварин** (6,2%), що підкреслює емпатію та інтерес дітей до живої природи. Не втрачає актуальності й **класика дитячої літератури** (6,2%), що свідчить про наявність запиту на перевірені часом книжки та формування літературного смаку.

Окремої уваги заслуговує значна частка відповідей у категорії **«Інше/Різне»** (18,5%), яка яскраво демонструє надзвичайну широту та індивідуальний характер читацьких інтересів юних респондентів. До цієї категорії увійшли різноманітні дитячі вподобання: від загальних визначень, як-от **«Сучасна література»** чи **«Веселі книжки»**, до згадок про специфічні теми – **«про роботів»**, **«коні і поні»** (мініенциклопедія «Коні і поні: 50 найвідоміших різновидів»), а також конкретних авторів та творів, що відображають їхні унікальні запити: **«книги Дари Корній»**, книжки **«Людина-павук»** (автор Данієль Воллес), **«Полінка»** (автор Віталій Запека), **«Чі. Життя однієї киці»** (автор Конамі Каната). Також були названі вірші, абетки і навіть такий унікальний варіант, як **«Конституція»**, що підкреслює різнопланові освітні та пізнавальні запити дітей.

Загалом ці дані показують, що **діти мають широкий спектр читацьких інтересів**, а спільне читання – це не лише розвага, а й спосіб пізнання світу, обговорення важливих тем та формування культурного фону (див. діаграму 5).

Діаграма 5

6. «Що тобі більше подобається: читати книжку, дивитися мультик чи грати в комп'ютерні ігри?» Це ключове запитання для оцінки конкуренції між традиційним читанням та цифровими розвагами. Аналіз відповідей, наданих респондентами-дітьми, виявив такі мотиви та відсоткові розподіли:

Читання книжок – 56,7% відповідей. Переважна більшість дітей мотивують свій вибір інтересом («бо вони цікаві», «бо в книжках цікаві історії»), можливістю пізнавати нове («бо багато чого дізнаєшся», «дізнаєшся нове», «стаєш розумним»), розвитком мозку та уяви («розвивається мозок», «подобається уявляти», «поринаю у пригоди»). Деякі також згадували тактильні відчуття від паперових книг («приємно в руках тримати паперові книжки»).

Ці відповіді свідчать, що **читання для дітей – це не лише розвага, а й спосіб пізнання світу, саморозвитку та емоційного занурення**. Діти цінують як зміст книг, так і сам процес читання.

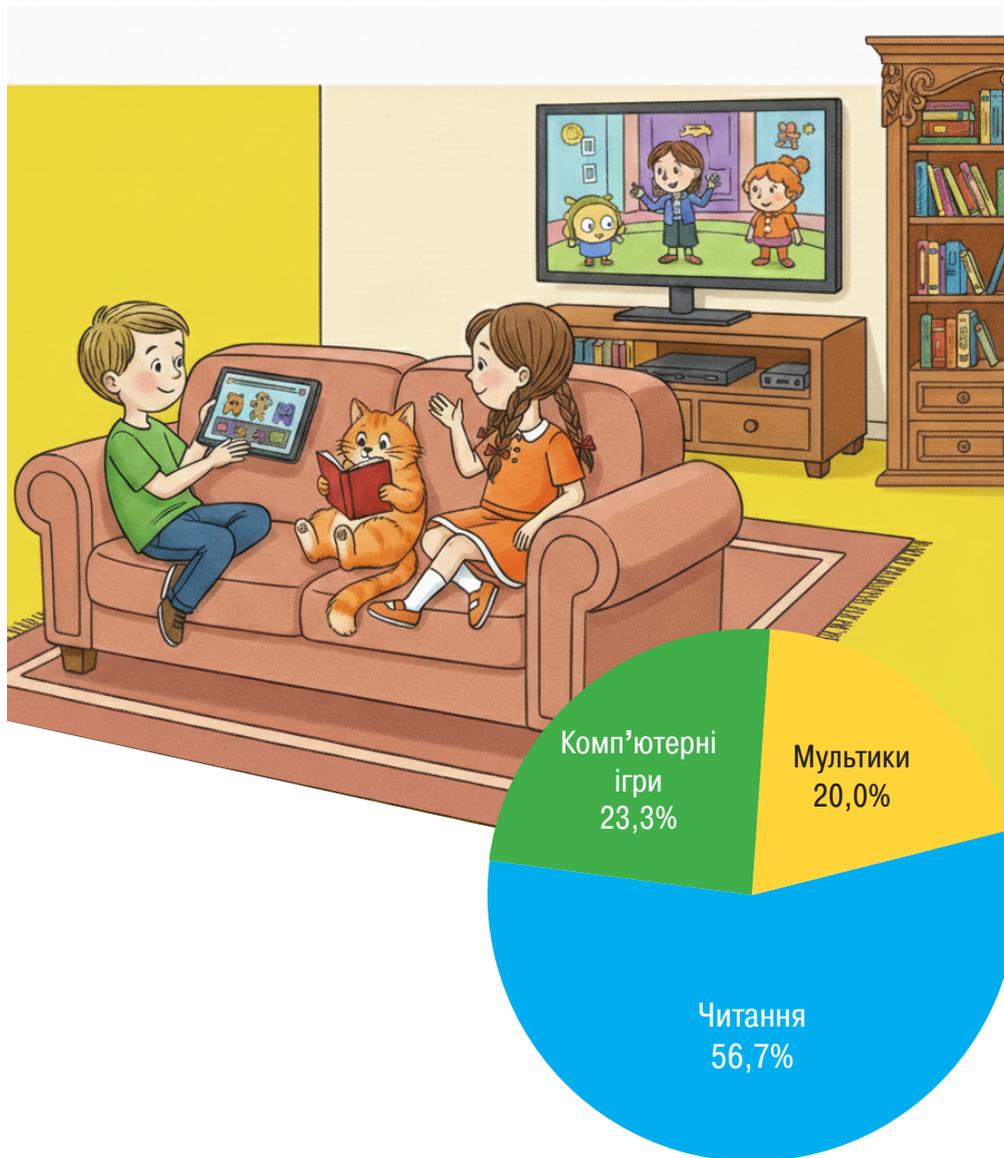
→ **Грати в комп'ютерні ігри** – 23,3% відповідей. Вибір комп'ютерних ігор значно поступається читанню книжок (23,3% проти 56,7%). Головним мотивом для цього вибору є цікавість та фраза у коментарях в анкеті – «багато класних ігор».

Це свідчить, що діти обирають ігри переважно через безпосереднє розважальне задоволення та різноманітність ігрового контенту. Однак, незважаючи на привабливість ігор, їхня популярність не досягає рівня читання, що може вказувати на те, що фундаментальні пізнавальні та розвиваючі аспекти, які надає читання, переважають над чисто ігровою мотивацією.

→ **Дивитися мультики** – 20,0% відповідей. Уподобання перегляду мультиків також значно менше, ніж читання книжок (20,0% проти 56,7%). Єдина відповідь від респондента 6-7 років («бо ще не добре читаю») вказує на можливу нерозвиненість навичок читання як причину вибору мультфільмів. Це дозволяє припустити, що для деяких дітей мультики є альтернативою читанню не стільки через їхню виняткову привабливість, скільки через бар'єри в освоєнні читацьких навичок.

У підсумку дані опитування показують, що **попри активну присутність цифрових розваг у житті дітей книжка не лише утримує, а й лідирує в їхніх уподобаннях**. Високий рівень мотивації до читання, пов'язаний із пізнанням, розвитком і фантазією, дозволяє говорити про **стійку роль книги у формуванні внутрішнього світу дитини** (див. діаграму 6).

Діаграма 6

Чому діти обирають читати самостійно: аналіз ключових мотивів

Враховуючи, що саме читання книжок виявилось найпопулярнішим вибором серед трьох запропонованих варіантів дозвілля (56,7%), наступним кроком стало з'ясування глибинних причин такої прихильності.

На запитання **«Чому?»** діти надали розгорнуті відповіді (див. діаграму 7), що дозволило виокремити ключові мотиви, які можна згрупувати за кількома основними тематичними напрямками:

→ **Цікавість** (42,6 % всіх мотивів). Це домінуючий мотив, що виявляється через прямі згадки «цікаво», «вони цікаві», «бо книжки цікаві» та їхні варіації. Усі відповіді «бо мені цікаво читати, я це люблю» були враховані як такі, що містять мотив цікавості. Це свідчить про те, що зміст книги та потенціал до захопливого сюжету є ключовим стимулом до читання.

→ **Задоволення / Любов до процесу** (29,8% усіх мотивів). Ця категорія відображає позитивне емоційне ставлення безпосередньо до процесу читання. Сюди увійшли відповіді «мені подобається це робити», «я це люблю». Це підкреслює, що для дітей самостійне читання є джерелом особистої радості та задоволення.

→ **Пізнання / Здобуття знань** (8,5% всіх мотивів). Діти активно читають з метою дізнатися щось нове та розширити свій кругозір. Мотиви висловлені як «бо там багато чого можна дізнатися», «коли читаю, дізнаюся нове».

→ **Розвиток / Розум** (6,4 % всіх мотивів). Мотивація до інтелектуального зростання є очевидною у відповідях «бо розвивається мозок», «я стаю розумніше», «коли читаєш – стаєш розумним». Це вказує на усвідомлене прагнення дітей до самовдосконалення через читання.

→ **Уява / Занурення / Емоції** (4,3% всіх мотивів). Читання розглядається респондентами як засіб втечі від реальності та розвитку творчого мислення: «бо я поринаю у пригоди», «я читаю, бо мені подобається уявляти».

→ **Нейтральні відповіді** (4,3% усіх мотивів). Сюди увійшли відповіді «не знаю» (що може вказувати на несформованість чітких мотивів) та «багато класних ігор» (ймовірно, відображає сприйняття читання як одного з видів розваг поруч з іграми, а не як самостійного унікального заняття).

→ **Фізичні / Тактильні відчуття** (2,1% всіх мотивів). Унікальний мотив, висловлений одним респондентом (10-11 років): «читаю книжки, бо приємно в руках тримати паперові», що підкреслює сенсорну привабливість традиційної книги.

→ **Труднощі** (2,1% всіх мотивів). Ця відповідь («дивлюся мультики, бо ще не добре читаю») – від дитини 6-7 років вказує на можливі труднощі з читанням або перевагу іншого формату контенту через вікові особливості чи навички.

У цілому, **відповіді респондентів доводять: для більшості дітей читання – це цікаво, приємно, корисно і захопливо.** Водночас, виявлені мотиви допомагають краще зрозуміти, **як підтримати та посилити читацький інтерес**, наприклад, через створення яскравого контенту, підбір жанрів за інтересами та роботу з молодшими дітьми над розвитком читацької навички.

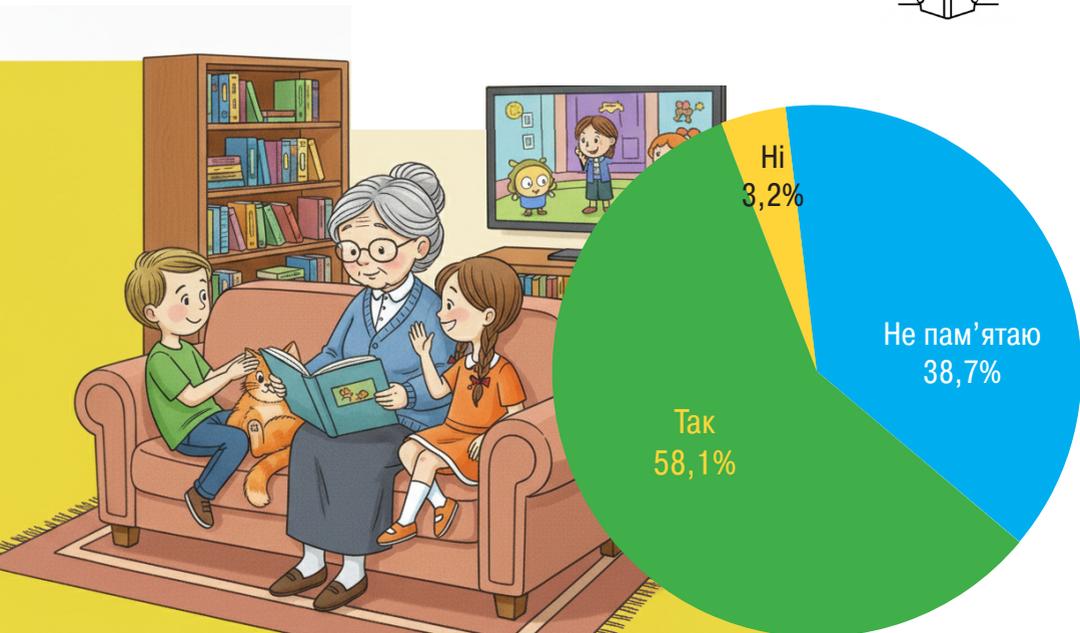
7. Останнє запитання анкети користувача «**Чи розповідають тобі вдома близькі про цікаві історії або книжки зі свого дитинства?**» було покликане виявити, наскільки активно в родині передаються традиції читання. Більшість дітей (58,1%) підтверджують, що їхні близькі вдома **діляться** особистими читацькими спогадами зі свого дитинства.

Це свідчить про збереження та передачу читацького досвіду у багатьох українських родині і є позитивним показником, що підкреслює важливість сімейного спілкування навколо читання як засобу формування інтересу до книг у дітей.

Проте, значна частка дітей (38,7%) **не пам'ятає таких розповідей**, що може вказувати як на відсутність таких розмов, так і на недостатню їхню регулярність або вплив. Лише незначна кількість респондентів (3,2%) стверджує, що подібних розповідей **немає взагалі**.

Це може вказувати на відсутність активної передачі читацького досвіду в цих родині, що може впливати на формування інтересу дитини до книг і читання (див. діаграму 8).

Діаграма 8

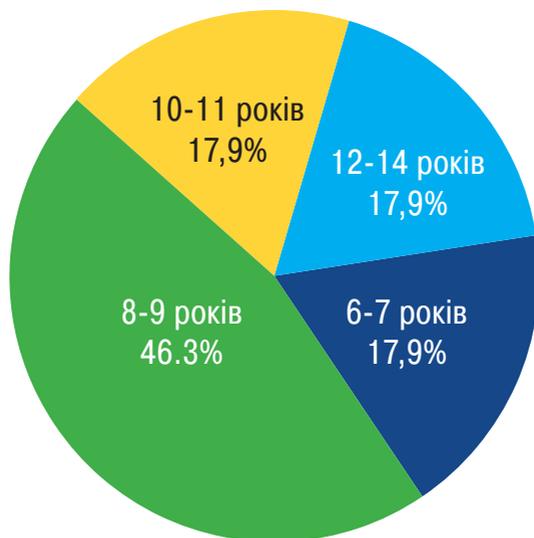

Після детального аналізу відповідей дітей, який дозволив з'ясувати їхні читацькі вподобання, мотивацію та ставлення до сімейного читання, логічним продовженням стало вивчення поглядів **батьків**. Їхні відповіді допомогли **доповнити загальну картину**, виявити **спільні риси** та **розбіжності** у сприйнятті ролі книги в житті родини, а також краще зрозуміти **сімейні читацькі практики з боку дорослих**.

1. У першому запитанні анкети батьків респондентам було запропоновано **позначити вік своєї дитини / дітей**. Отримані відповіді допомогли визначити віковий діапазон дітей у родинах, що взяли участь у дослідженні. Загалом було отримано **39 анкет**. Найбільшу частку серед опитаних батьків склали ті, чиї діти належать до вікової групи 8-9 років (46,3%). Це дозволяє отримати важливі дані про сімейні читацькі практики саме для цього віку, який часто є перехідним від читання вголос до самостійного читання. Решта вікових груп – **6-7 років, 10-11 років та 12-14 років** – представлені рівномірно, становлячи по **17,9%** кожна.

Такий розподіл забезпечує збалансоване уявлення про **практики сімейного читання на різних етапах дитячого розвитку** – від раннього шкільного віку, коли читання відбувається переважно вголос, до підліткового періоду, коли у дитини **вже формуються власні літературні смаки та звички** (див. діаграму 9).

Діаграма 9

2. Друге запитання анкети «**Як часто у родині відбувається спільне читання книжок з дитиною?**» мало на меті з'ясувати регулярність сімейного читання з точки зору батьків.

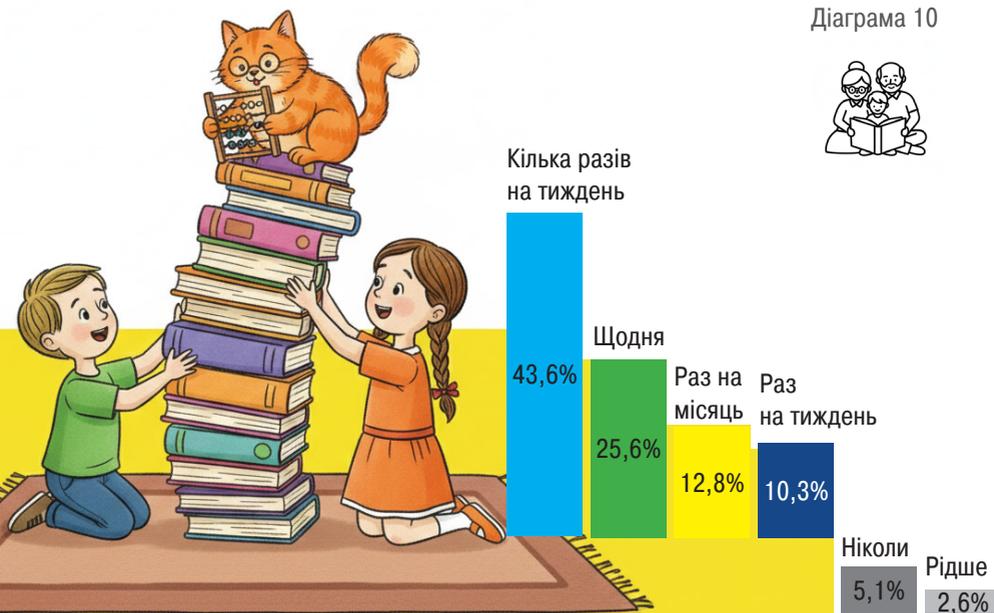
Переважна більшість батьків (69,2%) зазначають, що читають разом зі своїми дітьми щонайменше **кілька разів на тиждень (43,6%)** або **читають щодня (25,6%)**. Це свідчить про глибоку інтеграцію практики спільного читання в повсякденне життя багатьох родин та підтверджує її високу цінність.

Помірна частка батьків обирає спільне читання **раз на тиждень (10,3%)** або **раз на місяць (12,8%)**. Хоча ці показники не свідчать про щоденну практику, вони все ж вказують на збереження епізодичного, але регулярного спільного дозвілля з книгою.

Лише незначна частина респондентів-батьків (7,7%) або **рідко читає разом з дитиною, або не робить цього взагалі (2,6%** з них обрали відповідь «рідше», 5,1% – «ніколи»). Ця категорія відповідей свідчить про потенційні бар'єри або відсутність традиції спільного читання у певних родинах, що вимагає додаткової уваги з боку освітніх та культурних установ.

Загальний висновок: результати демонструють, що **більшість батьків активно залучені у процес читання з дитиною**, що є важливим фактором емоційного зв'язку та розвитку читацьких навичок. Водночас існує частина родин, **яким варто запропонувати підтримку з боку бібліотек, освітніх установ і медіакампаній**, аби стимулювати відновлення або започаткування традиції сімейного читання (див. діаграму 10).

Діаграма 10

3. Запитання «**Хто зазвичай ініціює спільне читання?**» мало з'ясувати, від кого частіше походить ініціатива щодо спільного читання в родині. Аналіз відповідей респондентів-батьків виявив такі ключові аспекти:

Майже половина опитаних батьків (46,2 %) зазначає, що спільне читання починається **за взаємною згодою обох сторін** – і дорослого, і дитини. Це є найбільш позитивним показником, оскільки свідчить про спільну зацікавленість та партнерський підхід до читання, де ініціатива є рівномірною, а не нав'язаною однією зі сторін.

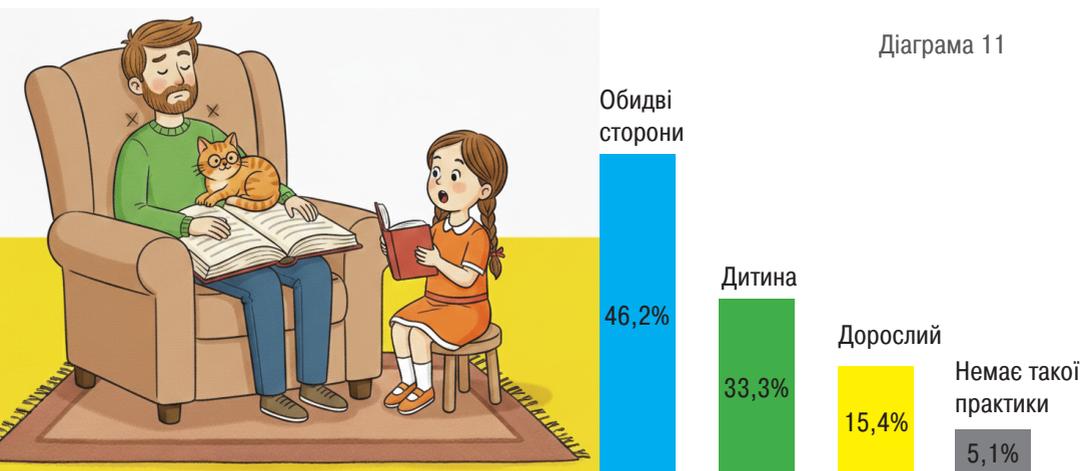
Значна частка відповідей (33,3%) про те, що спільне читання **ініціюється саме дитиною**. Це надзвичайно важливий показник, що демонструє справжній інтерес, внутрішню мотивацію та проактивність дітей до читання – дитина сама пропонує читати, шукає книжки, виявляє інтерес до читання без зовнішнього примусу чи постійного нагадування. Такий відсоток відповідей може свідчити про успішність формування любові до книги у цих родині.

Лише у меншості випадків (15,4%) ініціатором спільного читання виступає **дорослий**. Незважаючи на важливість ролі дорослого в заохоченні до читання (зокрема для дітей молодшого віку або для підтримки їхніх звичок), перевага дитячої або взаємної ініціативи свідчить про те, що спільне читання не сприймається як нав'язаний батьками обов'язок, а є бажаною для обох сторін діяльністю.

Невелика кількість респондентів-батьків (5,1%) зазначає, що спільне читання **взагалі не є частиною їхнього сімейного життя**. Ця група відображає родини, де відсутня традиція спільного читання, що може потребувати від бібліотеки окремих заходів із підтримки та заохочення.

Загалом результати демонструють високий рівень залучення дітей у процес спільного читання, причому ініціатива часто належить їм, або є спільною. Це свідчить про те, що **любов до книги в родині формується природно, через живий інтерес, а не як обов'язкова дія** (див. діаграму 11).

Діаграма 11

4. Запитання «**Які книжки ви найчастіше читаєте разом із дітьми?**» мало на меті виявити пріоритети батьків у виборі літератури для спільного читання. Аналіз вибору книжок виявив такі ключові тенденції з боку батьків:

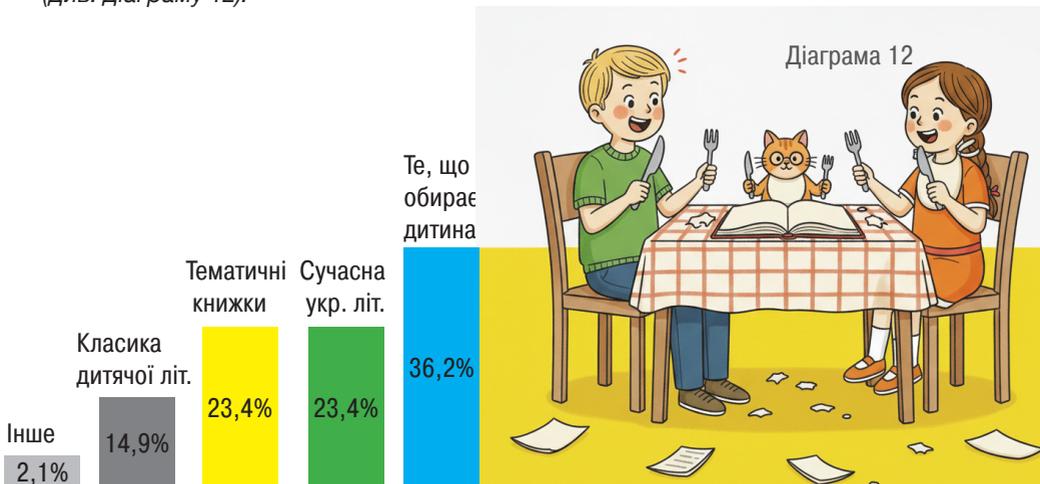
→ **Вибір дитини як пріоритет.** Найбільша частка батьків (більше третини – 36,2%) зазначає, що вони найчастіше читають книжки, що обирає сама дитина. Це підкреслює орієнтацію батьків на інтереси та вподобання дитини, що є ефективним підходом для підтримки її зацікавленості читанням.

→ **Популярність сучасної та тематичної літератури** (по 23,4%). Сучасна українська література для дітей та тематичні книжки (емоції, казки, пригоди тощо) користуються однаково значною популярністю. Це свідчить про зацікавленість батьків у актуальному контенті та книгах, що відповідають певним інтересам чи розвивають конкретні навички (емоційний інтелект, пригоди, пізнання).

→ **Класика дитячої літератури** (14,9%). Хоча класичні твори дитячої літератури цінуються, вони читаються разом дещо рідше порівняно з іншими категоріями. Це може свідчити про зміщення батьківських пріоритетів у бік сучасного та тематичного книжкового контенту.

→ **Перехід до самостійного читання.** Незначний відсоток батьків (2,1%) зазначає, що дитина вже читає сама, оскільки є підлітком. Цю відповідь надано в підкатегорії «Інше», вона відображає природний перехід дитини до самостійного читання у старшому віці, коли спільне читання зменшується або припиняється.

→ **Інтереси дитини – головний орієнтир у виборі книжок для спільного читання.** Батьки активно підтримують вибір своїх дітей, водночас приділяючи увагу **сучасній українській та тематичній літературі**. Класика залишається важливою, але вже меншою мірою визначає читацьку стратегію родини. Такий підхід – **гнучкий, адаптивний і орієнтований на дитину**, що позитивно впливає на формування її сталих читацьких звичок (див. діаграму 12).

5. «Чи має родина традицію спільного читання перед сном або у вихідні?» Традиції є основою стійких звичок. Це запитання виявило наявність таких традицій, аналіз такої в родинях виявив наступні закономірності:

→ **Нерегулярна традиція.** Переважна більшість родин – понад половина (58,5%), – зазначає, що має таку традицію «іноді». Це свідчить про усвідомлення важливості спільного читання та його періодичну практику, проте вказує на відсутність чіткої регулярності або сталості у її реалізації. Це є потенційною зоною для подальшої роботи щодо стабілізації читацьких практик у сім'ях.

→ **Чітко встановлена традиція.** Менше третини опитаних батьків (29,3%) підтверджують, що в їхній родині існує чітко встановлена та регулярна традиція спільного читання. Ця група демонструє високий рівень залученості та послідовності у формуванні читацьких звичок у дітей через системні звички читання в родині.

→ **Відсутність традиції.** У незначній, але помітній частині родин (12,2%) спільні читальні практики відсутні взагалі, що може обмежувати залученість дитини до читання та перешкоджати формуванню її читацької культури в домашніх умовах.

Хоча **переважна більшість родин (87,8%) все ж читає з дітьми**, лише **менше третини мають сталу й системну традицію**. Домінування відповіді «іноді» показує, що у багатьох родинях читання ще **не стало звичкою**, а практикується ситуативно.

Це відкриває **важливу зону для заохочення**: через рекомендації бібліотекарів, сімейні програми читання, створення домашніх ритуалів, спільний вибір книг тощо. Перетворення епізодичної практики на **щоденну родинну традицію** стане значущим кроком до формування культури читання з раннього віку (див. діаграму 13).

Діаграма 13

6. Запитання «Чи впливає спільне читання на стосунки у родині?» дозволило оцінити його значущість для сімейних взаємин та соціальну цінність цієї практики:

→ **Значний позитивний вплив.** Переважна більшість батьків (61,1%), майже дві третини, чітко відзначає дуже позитивний вплив спільного читання на сімейні взаємини. Це свідчить про високу цінність цієї практики як засобу для зміцнення стосунків, створення емоційної близькості та покращення комунікації в родині.

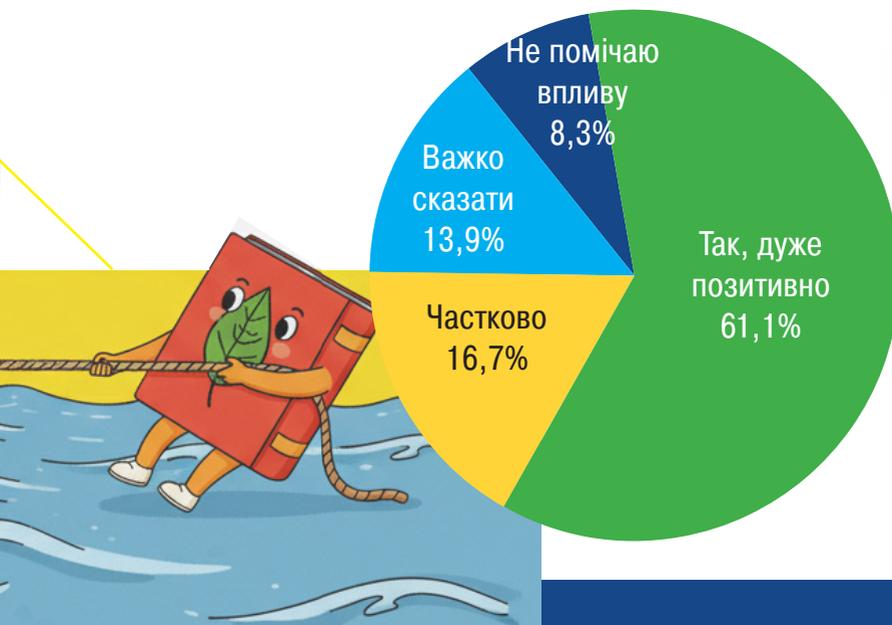
→ **Частковий вплив.** Ще одна значна частина батьків (16,7% – кожен шостий) бачить частковий позитивний вплив. Це вказує на те, що спільне читання все одно сприймається як корисне для взаємин, хоча, можливо, його вплив не є настільки всеосяжним чи помітним, як для першої групи.

→ **Невизначеність або відсутність впливу.** Менша частка батьків або вагається з відповіддю («важко сказати» – 13,9%), або не помічає жодного впливу взагалі («не помічаю впливу» – 8,3%). Це може бути пов'язано з нерегулярністю практики спільного читання, або ж з тим, що батьки не пов'язують покращення стосунків безпосередньо з цим видом діяльності.

Сукупно 77,8% батьків визнають позитивний вплив спільного читання на родинні взаємини, що є дуже важливим показником. Це підтверджує, що читання вголос і разом – не просто освітній чи розважальний процес, а й потужний інструмент побудови довіри, емоційного зв'язку та сімейної гармонії.

Підтримка й розвиток такої практики може стати основою для **системної просвітницької роботи з батьками** у бібліотеках та школах, спрямованої на зміцнення сімей через культуру спільного читання (див. діаграму 14).

Діаграма 14

7. Розуміння перешкод є критичним для розробки ефективних стратегій підтримки. Запитання «**Які бар'єри найчастіше заважають спільному читанню?**» дозволило виявити основні виклики, з якими стикаються родини у практиці спільного читання. Аналіз бар'єрів, що заважають спільному читанню, виявив такі основні типи перешкод:

→ **Практичні та фізичні перешкоди.** Переважна більшість батьків, сукупно понад дві третини (68,4%), вказують на брак часу (36,7%) та втому (31,7%) як головні бар'єри. Це свідчить про те, що спільне читання часто відкладається не через відсутність бажання, а через об'єктивні життєві обставини та виснаження, характерні для сучасного ритму життя.

→ **Конкуренція з цифровими технологіями.** Значна частка батьків (15,0%) зазначає, що гаджети є серйозною перешкодою спільному сімейному читанню. Це відображає виклики цифрової ери, де екранний час часто витісняє традиційні форми дозвілля, включаючи читання.

→ **Психологічні та звичкові бар'єри.** Для певної частини родин (8,3%) відсутність усталеної звички є бар'єром. Це корелює з відповідями на попереднє запитання про відсутність сталої традиції і вказує на потребу у формуванні системних читацьких практик.

→ **Інші та менш значущі бар'єри.** «Відсутність цікавих книг» (1,7%) – це дуже рідкісна згадка, що свідчить про те, що доступ до цікавої літератури не є значною проблемою для більшості родин. «З дорослішанням відмовляється» (від спільного читання) (1,7%) – цей пункт вказує на те, що для деяких родин спільне читання природним чином припиняється у підлітковому віці через зростаючу самостійність дитини. «Ніщо не заважає» (5,0%) – невелика, але важлива частка родин, яка успішно інтегрувала спільне читання у своє життя і не бачить жодних перешкод.

Найбільшими перешкодами для спільного читання залишаються брак часу, втому і конкуренція з гаджетами. Ці результати підкреслюють необхідність **адаптивних форматів читання** (короткі історії, аудіокниги, читання в транспорті тощо); **мотиваційних ініціатив для батьків**; **зниження впливу цифрових розваг** через розвиток читацьких традицій, які дають дитині більше емоцій, розуміння, близькості.

Водночас низький рівень згадок про відсутність книг – позитивна тенденція, яка підтверджує, що **головна проблема – не в ресурсах, а в часі, навичках і звичці** (див. діаграму 15).

Діаграма 15

Відвідування батьками заходів, пов'язаних із книгою та читанням

8. Останнє запитання анкети «**Які заходи, пов'язані з книгою та читанням, батьки відвідують?**» дозволило оцінити зацікавленість батьків в організованих книжкових заходах. Аналіз відвідуваності батьками таких книжкових заходів виявив наступні тенденції:

→ **Лідери відвідуваності:** ярмарки та виставки (35,2%). Вони є найбільш популярними серед батьків, і це свідчить про їхню зацікавленість у широкому виборі літератури для читання з дітьми, можливості відкривати нові книги та авторів, а також про те, що такі заходи часто є комфортними для сімейного відвідування.

→ **Високий інтерес до взаємодії з авторами (29,6%).** Зустрічі з письменниками посідають другу позицію за популярністю. Це вказує на глибокий інтерес батьків до особистості автора та історії створення книги, а також бажання отримати унікальний досвід взаємодії, який може збагатити читання.

→ **Презентації (16,7%) та фестивалі (13,0%).** Презентації книг та книжкові фестивалі також відвідуються, хоча й менш часто. Це показує, що батьки зацікавлені в новинках літератури та у масштабних комплексних заходах, які поєднують різні аспекти книжкової культури.

→ **Відсутність відвідування (5,5%).** Незначна меншість батьків взагалі не відвідує такі заходи. Це може бути пов'язано з браком часу, відсутністю інформації або пріоритетом інших видів дозвілля.

Батьки виявляють значну зацікавленість у книжкових заходах, особливо в тих, які пропонують великий вибір книг, дають змогу поспілкуватися з авторами, створюють родинну атмосферу навколо книги.

Це підтверджує, що **публічні події у сфері дитячої літератури мають великий потенціал для підтримки читацької культури в сім'ях.** Їх розвиток – ефективний інструмент неформальної освіти, просвіти та згуртованості родин навколо книги.

III. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проведене локального експрес-дослідження «Читаю я і вся моя сім'я: сімейні практики читання книжок» дозволило сформувати актуальну картину стану сімейного читання в сучасних українських родинах. Результати підтверджують: попри нові виклики – цифрову конкуренцію, нестачу часу, зміну стилів життя – читання залишається важливим і цінним елементом родинного спілкування, емоційного розвитку дитини та культурного самовираження.

Значний потенціал читання. Попри активну присутність цифрових розваг, читання книжок залишається пріоритетним видом дозвілля для більшості дітей. Користувачі бібліотеки сприймають його як джерело знань, розвитку, натхнення та емоційної близькості з рідними.

Досить активна участь родини. У багатьох родинах ініціатива читання походить або від дитини, або є спільною. Батьки визнають позитивний вплив спільного читання на стосунки, довіру та комунікацію в родині.

Чіткі жанрові вподобання. Найпопулярнішими серед дітей є казки, пригоди, комікси, фантастика та науково-популярні книги. Батьки найчастіше слідуєть вибору дитини, що свідчить про повагу до читацьких інтересів.

Основні бар'єри – час та втома. Головними перешкодами для регулярного читання залишаються брак часу, втома дорослих і конкуренція з гаджетами.

Значний інтерес до книжкових заходів. Батьки активно відвідують бібліотеку, виставки, зустрічі з письменниками, демонструючи відкритість до взаємодії й бажання залучати до нього дітей.

На жаль, дослідженням відстежено обмежену сталість сімейної читацької традиції – читання в голос або навіть обговорення певних творів у підлітків (13-14 років). Також відповіді не продемонстрували конкретну участь родин у родинно-сімейному проєкті «Корабель читання для сімейного єднання» та використання електронних ресурсів бібліотеки з читання «Коло читання», «Читання – справа сімейна», «Почитайко», «Ключ», «Віртуальні книжкові виставки» та ін.

Сімейне читання це один із засобів підтримки та розвитку дитячого читання, який постійно розвивається та трансформується. Якщо для дошкільників та молодшого шкільного віку достатньо 10-15 хвилин перед сном, то для дітей старшого шкільного віку сімейне читання трансформується в інші форми і передбачає участь в сімейних та Всеукраїнських конкурсах; проведення домашніх театральних вистав; ведення book блогів, створення відео роликів та ін.

Програма та методика локального експрес-дослідження **«Читаю я і вся моя сім'я: сімейні практики читання книжок»** можеш завантажити за QR-кодом

Використовуючи диференційований підхід до користувачів працівникам бібліотеки слід активізувати роботу з популяризації електронних ресурсів бібліотеки; навчати відвідувачів користуватися ресурсами бібліотеки для зближення з дітьми через книгу; для батьків та для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку частіше пропонувати проводити домашні театралізовані вистави (розвиваючи пам'ять та читання в голос); влаштовувати години з обговоренням прочитаного або ділитися прочитаними шматочками книжки, яку зараз читає; малювати героїв прочитаних книг; для дітей старшого шкільного віку запрошувати брати участь у бібліотечних родинних заходах спрямованих на читання, брати участь у Всеукраїнських конкурсах які організовує Національна бібліотека України для дітей.

**«Коли дитина читає – вона не самотня.
Книга – це розмова. І якщо в неї є з ким поговорити, значить, у неї вже є майбутнє»**

Оксана Луцевська

**«Книга – це не лише текст. Це спільна пригода.
Хочете бути поруч із дитиною – читайте разом»**

Леся Воронина

Читаю я і вся моя сім'я: сімейні практики читання книжок

Інформаційна довідка
за результатами локального експрес-дослідження

Відповідальна за випуск А. І. Гордієнко
Укладач Є. Ю. Лідерман
Літературний редактор О. А. Кадькаленко
Комп'ютерна верстка Р. Ю. Полевічок

© Ілюстрація для обкладинки Д. В. Мірошнік, 2025
© Малюнки згенеровані Р. Ю. Полевічок з використанням Gemini AI, 2025

Підписано до друку 05.09.2025 р.
Зам. № 19

Видавець та виготовлювач
НБУ для дітей
вул. Януша Корчака (Баумана), 60,
м. Київ, 03190
Тел./факс.: 400-65-87, тел.: 400-05-01, 400-70-91
<https://www.chl.kiev.ua>
e-mail: library@chl.kiev.ua

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ для дітей

Національна бібліотека України для дітей
вул. Януша Корчака (Баумана), 60,
м. Київ, 03190

Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91

<https://www.chl.kiev.ua>

e-mail: library@chl.kiev.ua